

3. Макаренко А.С. Сочинения: В 8 т. – М.: Педагогика, 1983 – 1985.
4. Пирогов Н.И. Вопросы жизни // Избранные педагогические сочинения. М.: УчПедГиз, 1953. – С. 56–71.
5. Пирогов Н.И. Школа и жизнь // Избранные педагогические сочинения. М.: УчПедГиз, 1953. – С. 172–177.
6. Русова С. Нова школа соціального виховання // Український освітній журнал. – 1994. – № 1. – С. 14–15.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. школа, 1976.
8. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. – К.: Рад. школа, 1983. – Т.2. – С. 192 – 441.
9. Ушинський К.Д. О народности и общественном воспитании // Собрание починений: В 11-ти томах. – М.-Л., 1948–1950. – Т.2. – С. 149–160.
10. Ушинський К.Д. Родное слово. Книга для учащихся // Собрание сочинений: В 11-ти томах. – М.-Л., 1948–1950. – Т.6. – С.247–251.
11. Ушинський К.Д. Труд в его психическом и воспитательном значении // Собрание сочинений: В 11-ти томах. – М.-Л., 1948–1950. – Т.2. – С.335–360.
12. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания: опыт педагогической антропологии // Собр. сочинений в 11-ти томах. – Т. 8. – М., 1950. – 287 с.
13. Юркевич П. Історія філософії України. – К.: Освіта., 1994. – 259 с.

УДК 37.035.3 (091)

Гедвілло О.І., Блах В.С.

Д.О.ТХОРЖЕВСЬКИЙ – ФУНДАТОР ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ НА УКРАЇНІ

Серед досліджень педагогічного спрямування особливе місце займають історико-педагогічні розвідки. Вони присвячені, як правило, вивченню науково-педагогічного досвіду та літературної спадщини персоналій, які внесли значний внесок в історію розвитку освіти та шкільництва.

Загальнонаукове та теоретичне значення для історії педагогіки України мають праці М.Левківського, О.Пометун, О.Сухомлинської, М.Ярмаченка та ін., а також роботи, в яких йдеться про історію розвитку трудового навчання (А.Вихрущ, В.Мадзігон, В.Сидоренко та ін.).

Науковці приділили значну увагу дослідженню різних етапів становлення трудової підготовки молоді в нашій країні, розглянули внесок окремих персоналій у розвиток даної справи. Однак аналіз науково-педагогічних досліджень вітчизняних учених доводить, що ґрунтовних наукових розвідок щодо просвітницької діяльності та освітньої спадщини Д.О.Тхоржевського, майже немає. У той самий час коло питань, які досліджував Дмитро Олександрович, надзвичайно багатоаспектне.

Тому метою нашого дослідження є вивчення та аналіз просвітницької діяльності та науково-педагогічної спадщини фундатора трудового навчання на Україні, доктора педагогічних наук, професора Д.О.Тхоржевського.

Слід зауважити, що серед видатних українських освітніх діячів другої половини ХХ ст. особистість Дмитра Олександровича Тхоржевського (1930–2002) виділяється. Талановитий вчений, просвітник, теоретик трудового навчання і виховання, автор багатьох наукових праць назавжди увійшов в історію освіти нашої країни.

Д.О.Тхоржевський народився в Києві, рано залишившись без батьків, виховувався спочатку у бабусі, а потім у родичів. Після закінчення у 1945 р. семи класів, Дмитро продовжив навчання у вечірній школі, а потім у Київському індустріальному технікумі трудових резервів, який закінчив з відзнакою. А далі було навчання у Київському політехнічному інституті, після закінчення якого у 1955 р. Дмитро Олександрович отримав

кваліфікацію інженера-педагога. Паралельно з навчанням в інституті він працював викладачем спецтехнології у професійно-технічному училищі.

Отримавши вищу освіту, молодий фахівець у 1955-1958 рр. працював викладачем та завідувачем відділення Краматорського машинобудівного технікуму Донецької області. Подальші роки його життя і просвітницької діяльності були пов'язані з Київським державним педагогічним інститутом ім.О.М.Горького (сьогодні – це Національний педагогічний університет ім.М.П.Драгоманова). У 1959 р. він вступив до аспірантури, у 1963 р. захистив кандидатську дисертацію, у 1976 р. Дмитро Олександрович став доктором наук, захистивши дисертацію на тему “Дидактичне дослідження системи трудового навчання”; у 1965 р. отримав вчене звання доцента, а в 1977 р. – професора. У цьому навчальному закладі він обіймав різні посади, пройшов шлях від асистента до академіка.

З 1977 р. і до останніх днів життя Д.О.Тхоржевський очолював засновану ним кафедру трудового навчання та креслення, яка дійсно стала науковим осередком з проблем трудового навчання та професійної орієнтації молоді, підготовки вчителів трудового навчання.

Одностайно відстоюючи необхідність підготовки кадрів вищої кваліфікації, за безпосереднім сприянням Д.О.Тхоржевського у Національному педагогічному університеті ім. М.П.Драгоманова було відкрито єдину на Україні спеціалізовану вчену раду по захисту кандидатських дисертацій з теорії та методики трудового навчання та креслення. Впродовж свого життя вчений “відкрив двері” у царину педагогіки 50 кандидатам та 3 докторам наук. І без перебільшення можна сказати, що кожний науковець, який сьогодні займається питаннями теорії та методики трудового навчання на Україні, є вихованцем наукової школи Д.О.Тхоржевського.

Підтвердженням визнання науково-педагогічною громадою здобутків Д.О.Тхоржевського було обрання його у 1985 р. членом-кореспондентом АПН СРСР та членом бюро відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, у 1992 р. – членом-кореспондентом АПН, у 1994 р. дійсним членом АПН України і заступником керівника бюро відділення теорії та історії педагогіки, у 1999 р. – іноземним членом Російської академії освіти.

Науково-педагогічна і просвітницька діяльність Д.О.Тхоржевського відзначена нагородами і почесними званнями, серед яких “Відмінник освіти СРСР”, “Відмінник освіти УРСР”, “Заслужений працівник освіти України”, “Відмінник освіти України”.

У перші роки незалежності України вчений активно включився в розбудову нової школи, виступив з ініціативою щодо створення журналу “Трудова підготовка в закладах освіти”, ставши його головним редактором і автором численних статей. Творчі зустрічі з читачами журналу він проводив у різних куточках України, пропагуючи новітні досягнення і розробки з напряму трудової підготовки у освітній галузі, поширюючи передовий педагогічний досвід, обговорюючи гострі питання.

Дмитро Олександрович активно займався реформуванням національної школи. Колективом авторів під його керівництвом розроблено підпрограму “Трудова підготовка” до Державної національної програми “Освіта” (Україна XXI століття) (1994 р.), проект “Державного стандарту загальної середньої освіти в Україні” (“Технології”) (1997 р.), проект Концепції трудового навчання у 12-річній загальноосвітній школі (1991 р.).

Перші наукові статті Дмитра Олександровича вийшли в світ у кінці 50-х років минулого століття. Загалом творчий доробок академіка Д.О.Тхоржевського – це понад 380 публікацій, серед яких більш ніж 50 книжок, зокрема 11 монографій, численні статті.

Заслуговує на увагу запропонована Д.О.Тхоржевським концепція трудового навчання, розглянута у монографіях “Дидактика трудового навчання” (1972 р.), “Система трудового навчання” (1975 р.), у подальших наукових працях.

Д.О.Тхоржевський вважав, що трудове навчання повинно стати невід’ємною складовою особистісно орієнтованої моделі освіти, сприяти забезпеченню формування соціально-активної особистості, здатної до конструктивного перетворення довкілля на

засадах гармонії, краси і доцільності. При визначенні змісту трудового навчання він спирався на психолого-педагогічну теорію гармонійного розвитку особистості, психологічну теорію діяльності, психологічну теорію переносу.

В останні роки свого життя вчений активно включився в розбудову нової школи, свої погляди на значення шкільного предмета “Трудове навчання” у галузі педагогічної науки він виклав у трьохтомнику “Методика трудового та професійного навчання”. Д.О.Тхоржевський проаналізував проблеми методики трудового навчання в контексті сучасних підходів до загальноосвітніх завдань цієї дисципліни.

Дмитро Тхоржевський ставив перед собою задачу розглянути питання генезису та трансформації трудового навчання як шкільного предмета, значну увагу приділяв особистості вчителя трудового навчання, його ролі у навчально-виховному процесі. У монографії проаналізовано також мету, завдання та дидактичні умови політехнічної освіти, зазначено важливість профорієнтаційної роботи в процесі трудового навчання. Окремі розділи присвячено питанням трудового виховання і формування творчого ставлення до праці, поєднанню навчання з продуктивною працею учнів і позакласній роботі з трудового навчання [2].

Слід зазначити, що друга частина підручника присвячена аналізу єдиних загальних засад трудового навчання, що спираються на механізми формування технічних понять та практичних умінь і навичок, принципи навчання, організаційні форми та методи навчання; також розглянуто особливості проблемного навчання на уроках праці [3].

Свої погляди на дослідження проблеми виховання національної самосвідомості у вищому навчальному закладі та загальноосвітній школі Д.О.Тхоржевський висвітлив у багаточисленних публікаціях, зокрема “Прилучення учнів до національної культури у процесі трудового навчання” (у співавторстві з В.М.Мусієнком та ін.), “Теоретичні засади виховання національної самосвідомості” (у співавторстві з Р.В.Захарченком), програма спецкурсу “Національна самосвідомість як загальнолюдська цінність” та інших.

Важливим напрямом сучасної педагогічної науки вважав Д.О.Тхоржевський розробку концептуальних підходів до визначення мети і змісту навчання та виховання учнів середніх шкіл, пошук нових ефективних шляхів їх фізичного, розумового й морального розвитку. Він наголошував на тому, що перед трудовим навчанням стоять складні завдання, тому що цей шкільний предмет дуже багато втратив за останні роки. Це пов’язано з багатьма аспектами, серед яких занедбання шкільних майстерень, відсутність матеріально-технічного оснащення, руйнування системи міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, вплив найдосвідченіших педагогічних кадрів.

На думку Д.О.Тхоржевського, причиною цих негативних процесів стала вимушена зміна трудової орієнтації широких кіл суспільства, девальвація поняття добросовісної праці [4].

Переконаність у цьому змусила Дмитра Олександровича до пошуку шляхів удосконалення трудового навчання і виховання школярів на основі національних культурних традицій. Аналіз вченим змісту шкільних програм, підручників, вивчення науково-методичних джерел, досвіду роботи вчителів підтвердив його думку про те, що магістральною лінією в створенні національно-орієнтованої системи трудової підготовки школярів повинно стати залучення їх до занять народними ремеслами і декоративно-ужитковим мистецтвом.

На погляд Д.О. Тхоржевського, трудове навчання, в основі якого лежать практичні заняття з обробки найпоширеніших матеріалів – металу, деревини, тканин і харчових продуктів, має величезні потенційні можливості культурного і мистецького розвитку школярів, при цьому на практиці вони реалізуються далеко не повністю [4].

Тому перевагу уроків праці перед іншими предметами педагог вбачав у тому, що вони передбачають не тільки теоретичне навчання, але й практичну роботу школярів, які таким чином пізнають матеріальну культуру сучасного світу.

Дмитро Олександрович приходиться до висновку про те, що можливості трудового навчання в прилученні школярів до надбань національної культури є широкими і своєрідними, бо воно є тим рідкісним предметом, який перекидає місток між матеріальною і духовною культурою суспільства. При цьому трудове навчання здатне забезпечити технічну сторону занять народними ремеслами та декоративно-ужитковим мистецтвом навіть без додаткових матеріальних витрат.

В останні роки життя Дмитро Олександрович плідно співпрацював з кафедрою трудового навчання та основ виробництва Херсонського державного педагогічного університету. За його сприянням в університеті було відкрито аспірантуру за напрямом “Теорія і методика трудового навчання”. Він активно брав участь в організації та проведенні на базі нашого університету Всеукраїнських наукових конференцій, присвячених питанням трудового навчання і виховання молоді, зокрема “Художня творчість у трудовій підготовці молоді” (листопад 1998р.), “Особливості підготовки вчителя обслуговуючої праці в сучасних умовах” (жовтень 2000р.), “Питання викладання трудового навчання та креслення в закладах освіти” (жовтень 2001р.).

Творча спадщина доктора педагогічних наук, професора, академіка АПН України Дмитра Олександровича Тхоржевського є джерелом нових ідей для багатьох його учнів і послідовників. Актуальність поглядів ученого щодо організації трудової підготовки молоді не викликає сумніву. Тому реформування освіти України на сучасному етапі, зокрема такої її галузі як трудове навчання, має відбуватися з урахуванням досвіду наукової і практичної роботи вченого.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березівська Л. До портретної галереї вчених: Дмитро Олександрович Тхоржевський (1930-2002) // Педагогічна газета. – 2004. – № 5. – С.4.
2. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. Частина I. Теорія трудового навчання. – Київ: РННЦ “ДІНІТ”, 2000. – 248 с.
3. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. Частина II. Загальні засади методики трудового навчання. – Київ: РННЦ “ДІНІТ”, 2001. – 186 с.
4. Тхоржевський Д.О., Захарченко Р.О. Виховання національної свідомості в школярів. – К.: Україна-Віта, 1996. – 168 с.

УДК 371 (09)

Бондар Л.С.

РОЛЬ М.І. ПИРОГОВА У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Швидкий плин часу завжди залишає по собі спадщину видатних особистостей. Серед них особливе місце належить Миколі Івановичу Пирогову. 195 років минуло від дня його народження, але все частіше перед нами постає вся глибина його багатогранної творчості та неповторного таланту.

Микола Іванович Пирогов, син чиновника середнього розряду, внук селянина, народився 13(25).XI.1810 р. в м. Москві у багатодітній (14 дітей) сім'ї. Були Пирогови дуже релігійними. Крім батьків – Івана Івановича і Єлізавети Іванівни на маленького Миколу мали вплив няня Катерина Михайлівна та кріпосна служниця Параска Кирилівна, яка розповідала дітям народні казки, виховувала у них любов до словесності та літератури.

Дитинство хлопчика пройшло в атмосфері ніжності і любові, хоча “різка” на той час вважалась найкращою мірою виховного впливу. В 6 років він самостійно навчився читати, а грамоту засвоїв, розглядаючи карикатури на французів, бо то був період війни з Наполеоном. Улюбленими книжками були: “Детское чтение” М.М.Карамзіна, байки Езопа, “Робінзон